

קובץ הלכה

באתרא דרב

(חוברת ב)

* * *

ביאור בסוגיא דעירוב תבשילין
ודין אורח בו

* * *

מתוך דברים שנשא
מרא דאתרא וחבר הבד"צ דשכונתינו
הרב יוסף ישעי' שליט"א ברוין
בבית חיינו, שבת סליחות, ה'תשע"ג

חג הסוכות תשע"ד

פתח דבר

לתועלת הקוראים, וע"פ בקשת רבים, אנו מדפיסים, לקראת ימים הראשונים דחג הסוכות ולקראת שמיני עצרת ושמחת תורה הבעל"ט, החלים בשנה זו בימי חמישי וערב ש"ק, קונטרס בסוגיא דעירוב תבשילין ודין אורח בו, והוא ביאור שלם ומושלם להפליא בסוגיא זו, מתוך דברים שנשא מרא דאתרא וחבר הבד"צ דשכונתינו, הרה"ג הרב יוסף ישעי' שליט"א ברוין, בבית חיינו, שבת סליחות, ה'תשע"ג, מתוך רשימה פרטית שרשם הכותב [מ.מ.ג.] לעצמו, וניאות הכותב למסרו לדפוס, על-מנת לזכות בו את הרבים.

כמה פרטים בפנים הביאור ובהערות, התדבר בהם הרושם (והתכתב) עם המד"א, הרב ברוין שליט"א, ורשם וצירף הדברים להביאור. וזאת למודעי, שהדברים לא הובאו בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י המערכת, וגם נוספו בו דברים ע"פ הבנת הכותב, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

הערות והארות יתקבלו בדוא"ל: igudch@gmail.com

בין כסא לעשור, ה'תשע"ד

איגוד אברכים

בדין אורח בעירוב תבשילין

א.

עירוב תבשילין

יו"ט¹ שחל להיות בערב שבת, תיקנו חכמים, שלא יבשל ולא יעשה שאר כל מלאכות אוכל נפש ביו"ט לצורך שבת שלאחריו, אלא אם כן הניח 'עירוב תבשילין'. דהיינו, שיבשל תבשיל אחד מערב יו"ט ויהיה תבשיל זה שמור אצלו שלא יאבדנו ולא יאכלנו, עד לאחר שתיקן ועשה כל צרכי שבת, אף שמעיקר הדין, מותר לעשות כל מלאכות אוכל נפש ביו"ט לצורך השבת².

והסמיכוהו³ רבנן אקראי: על הפסוק⁴ "זכור את יום השבת לקדשו" "זכרהו מאחר שבא להשכיחו (כשבא יום טוב בערב שבת – קרוב שבת להשתכח מחמת יום טוב, שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו, והזהירך הכתוב לזכרו, וכשמערב ערובי תבשילין – נמצא שזוכרו, שהרי אינו עושה אלא מחמת שבת)⁵, ועל הפסוק⁶ "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו" "אין אופין אלא על האפוי (בערב יום טוב), ואין מבשלין אלא על המבושל"⁷.

ותיקנו חכמים דבר זה מפני ב' טעמים⁸:

-
- (1) הבא לקמן - משנה וגמ' ביצה (טו, ב). שו"ע אדה"ז הל' יו"ט (רס"י תקכ"ז).
 - (2) שאע"פ שבעלמא - אסור לעשות ביו"ט (אפילו כל מלאכות אוכל נפש) לצורך מוצאי יו"ט, מ"מ, כיון שמן התורה מותר לבשל (או לעשות שאר מלאכות) ביו"ט לצורך החול, הואיל והתבשיל ראוי לבו ביום (אלא אם כן בישל סמוך לחשכה שאין עוד שהות ביום לאכול ממנו), ורק שחכמים אסרו לטרוח ביו"ט לצורך החול כיון שאפשר לטרוח בחול עצמו, לכן בשבת שאחר יו"ט, כיון שאי אפשר לטרוח בשבת עצמה, מן הדין מותר לטרוח ביו"ט לכבוד השבת, כיון שהוא שעת הדחק שאי אפשר בענין אחר, ומן התורה אין כאן שום איסור כלל (כשמבשל בעוד היום גדול, שיש שהות ביום, שאם מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום היו אוכלים מתבשיל זה שמבשל לצורך השבת (ראה שו"ע סי' תק"ג)).
 - (3) בגמ' שם: "מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה". וכן פ' רש"י (ד"ה מנא הני מילי: "לאו דוקא מקראי יליף, דערובי תבשילין דרבנן, והכי קא מבעיא ליה: אהיכא אסמכוהו רבנן", וכן (ד"ה מאי טעמא): "קרא ודאי לאו בערוב משתעי, ולא ערוב משתמע מניה, ואסמכתא בעלמא הוא...".

(4) שמות כ, ח.

(5) גמ' שם.

(6) שמות טז, כג.

(7) כ"ה ל' הוהב אדאה"ז בשולחנו. אך בגמ' שם נראה דהם תרי טעמי חלוקים, דלכל א' ליתא טעמא אחריתי: "אמר רבא . . רב אשי אמר . . בשלמא לרב אשי . . .". ובפנים - הוא לפי דיוק כ"ק אד"ש מה"מ

בדין אורח בעירוב תבשילין

א' – כדי להרבות בכבוד יו"ט, שיאמרו הבריות, מה אם לכבוד השבת אסור לבשל לכתחילה ביו"ט, אלא אם כן התחיל לבשל תבשיל אחד מערב יו"ט (דמה שמבשל ביו"ט אינו אלא כגומר והולך מה שהתחיל מערב יו"ט), קל וחומר שאסור לבשל ביו"ט לצורך החול.

ב' – כדי להרבות בכבוד שבת, שע"י שמצריכים את האדם לבשל תבשיל אחד מערב יו"ט, בשביל תיקון צרכי סעודות השבת שלאחריו, הוא נזכר על כל צרכי השבת מערב יו"ט, ובורר מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט ואינו מכלה את הכל ליו"ט.

ב.

דין זכייה ובני ביתו

עירוב זה שתיקנו חכמים, שיערב אדם על מנת שיהא מותר לעשות מלאכות אוכל נפש מיו"ט לשבת הסמוכה לו – "כל אדם חייב לערב"⁸, ואין לו לסמוך על עירוב של אחר כלל. חוץ מג' המקרים דלהלן⁹:

א' – באונס. כשאין לו עירוב באונס (ששכח לערב באונס; או שהיה טרוד ולא היה לו פנאי לערב בערב יו"ט; או מי שהוא עם הארץ שאינו יודע לערב; או שעירב ונאבד עירובו ביו"ט קודם שתיקן צרכי שבת), יכול לסמוך על עירובו של אדם אחר שנתכוין להוציאו בעירובו (באם יודע בבירור שהניח עליו עירוב תבשילין וזיכה אותו בחלק מהעירוב¹⁰).

ב' – ע"י שליח. כשצויה לאחרים שיערבו בתוך ביתו משלו, א"צ לערב בעצמו, דה"ז כמו שעירב בעצמו, כיון ש"שלוחו של אדם כמותו"¹¹, ולית לן

בלקו"ש חט"ז (שיחה ד' לפ' בשלח עמ' 185 הע' 19), אשר מל' אדה"ז נראה דלמד, שב' אמוראי הן ולא פליגי. וראה לקו"ש חט"ז (בהוספות עמ' 458 הע' 6), שמשמע שהדעה 'להרבות בכבוד שבת' מוסיפה על הדעה האחרת, אך י"ל דלכו"ע איכא הא טעמא, רק החילוק הוא אם טעם זה לעיכובא או לא.

(8) ל' אדה"ז שם סי"ד (בתחילתו: "שכל אדם חייב לערב בביתו", ובהמשכו: "שכל אדם חייב לערב בעצמו"). וראה רא"ש פ"ב סי' ב ("חייב"). טור ושו"ע ס"ז ("מצוה"). וראה לקמן ס"ו ובהערות שם, על הצורך בעירוב לכאורא.

(9) ראה שו"ע אדה"ז שם (סעי' יד, יח).

(10) ואף שעכשיו הכל אומרים "לנא ולכל ישראל", אעפ"כ צריך לידע בבירור, משום דאינן מזכין ע"י אחר כראוי (קו"א שם סק"ג).

(11) קידושין מא, ב.

קובץ הלכה באתרא דרב

בה¹².

ג' – בן בית. כשאוכל מעיסתו ומתבשילו של אחר (- בעה"ב), מותר לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיו"ט לשבת ע"י עירובו של בעה"ב, לפי שהוא טפל לבעה"ב ונגרר אחריו¹³, כיון שהוא אוכל מאכליו (ואף שאין הוא אוכל מתבשיל אחד¹⁴, מ"מ, כיון שהתבשיל שהוא אוכל, הוא של בעה"ב, ה"ה טפל אצלו ויוצא בעירובו).

אך מי שאינו מג' הנ"ל, ולא עשה עירוב תבשילין במזיד (ששכח מחמת עצלותו; או ששכח ב' פעמים; או שסמך על עירוב של אדם אחר; או שתלמיד חכם הוא ולא למד מעולם הלכה זאת ולא ידע שצריך לערב בעצמו¹⁵), ה"ז 'פושע', ואינו יוצא בעירובו של אדם אחר כלל, וממילא אסור הוא בעשיית כל מלאכה מיו"ט לשבת שלאחריו¹⁶.

ג.

אורח

לאחרי כהנ"ל, דאסור לאדם לעשות מלאכת אוכל נפש ביו"ט, בשביל השבת שלאחריו אא"כ עירב בעצמו חוץ מג' המקרים הנ"ל, יש לדון ולחקור בדינו של

12) וראה קו"א שם (סק"ב) באריכות, באם יכול השליח לברך על עירוב תבשילין זה, שמניח לאחרים משלהם.

13) וראה זה פלא, בברכת יו"ט להג"ר ידידי' טיאה ווייל (ביצה טז, ב) ד"איתא בסי תקכ"ז ס"ז דחייב כל אדם להניח עירובי תבשילין, [ו]משמע דכל יחיד חייב, והיינו משום הדלקת נר וכדומה, ואנן לא עבדינן הכי, רק בעל הבית מוציא בני ביתו, אלא ש"מ הואיל דהוא ובני ביתו הוי כמו שותפין, ומתחילה דעתם לכך שרי ונכון". ומשמע, דגדר בני ביתו שה"ה כשותפין.

14) וצ"ע הפי' בלשון זה ("אע"פ שאין אוכלים מתבשיל אחד"), אם הכוונה שגם כשיש תבשיל אחד מסוים שאינו אוכל הימנו, ה"ה טפל לעירוב בעה"ב. או שהכוונה שאף שאין אוכלים כולם מאותן תבשילים, ויש תבשילים של בעה"ב ויש תבשילין המיוחדים לבני ביתו, מ"מ ה"ה טפל. ומחזורתא כפי' הב'. ולכאורה לדינא לא נפק"מ מידי בזה.

אלא, שיש להעיר בדבר הרגיל, באופן שיש תבשילים מסויימים שאוכל מחוץ לבית בעה"ב (כגון שמרתיה מים בביתו לשתיית קפה וכדומה) אם עדיין נקרא סמוך על שולחן בעה"ב, שהרי בטעמא דמילתא שגם "כשאין אוכלים מתבשיל אחד" טפלים לעירוב, כתב אדה"ז, ד"מכל מקום, כיון שהתבשיל שהן אוכלין הוא שלו, הרי הן טפלין אצלו ויוצאים בעירובו". ומשמע קצת שצ"ל דוקא באופן כזה, שא"צ שיאכלו מכל תבשילי בעה"ב, אבל מה שאוכלים צ"ל דוקא משל בעה"ב. ועוד, דאלת"ה, עדיפא הר"ל לאשמועינן.

15) ש"שגגת תלמוד עולה זדון" (אבות ד, יג).

16) וראה לקמן ס"ט משו"ע אדה"ז שם (סעי' כח-כט), מהי תקנתו של אדם זה ומה יעשה.

בדין אורח בעירוב תבשילין

אורח¹⁷, המתארח בימים אלו בבית שאינו שלו (כמו שנוהגים רבים מאנ"ש לעשות בימי החגים, בביקורי חברים ומשפחות)¹⁸:

לכל לראש יש לחקור, האם לכתחילה יכול הוא לצאת בעירוב התבשילין של בעה"ב שמערב בביתו, דישנו מקום לומר, דכיון שהוא מתארח על שולחנו דבעה"ב ואוכל ממאכליו, הרי באופן ממילא, הופך הוא לזמן זה לבן בית במקומו, ומש"ה יצא בעירובו דבעה"ב ויוכל לעשות מלאכת אוכל נפש מיו"ט לשבת.

אך, לאידך איכא למימר, דכיון דאינו אוכל באופן קבוע בביתו וממאכליו של בעה"ב, ויש לו את ביתו שלו, הרי אינו יכול להיות טפל לבעה"ב וליפטר בעירובו, כדין בן בית, אלא הוא בפ"ע ועדיין ישנו עליו איסור חכמים שלא לעשות מיו"ט לשבת שלאחריו.

ובסגנון אחר: שצריך ביאור, מהו השיעור וההגדרה (משך הזמן וכו') להיות נקרא בן-ביתו האוכל מעיסתו ותבשילו, ובכך להיות טפל לעירובו של בעה"ב¹⁹.

ולאידך גיסא יש לחקור, אם נאמר כהאופן הא', שכיון שאוכל על שולחן בעה"ב – יכול לצאת בעירובו, מה אם רוצה לערב בביתו, האם יכול לערב שם, או שכיון שאינו אוכל התם (ועיקר העירוב הוא לצורך הכנת הסעודה²⁰), אינו יכול לערב בביתו (ונפק"מ – לברכה²¹).

(17) וראה התוועדיות תנש"א ח"א ע' 130 בהערה, שבכמה קהילות נהגו לעשות עירוב תבשילין בביהכנ"ס עבור האורחים. ולכאורה מיירי גם באופן שהתארחו אצל משפחות, ולא דוקא "דאכלו וגנו בי כנישתא". ועפ"ז – השקו"ט שבפנים.

(18) באשל אברהם להרה"צ מבוטשאטש (סעי' ז) כתב שהמנהג פשוט שבעל הבית מערב ויוצאים ידי חובה בזה כל בני ביתו תמיד גם בניו הנשואים וגם נשותיהן וכן בנותיו ובעליהם. אבל לא מפורש שם כמות הזמן שסמוכים על שולחן בעה"ב, ולא נכנס לשקו"ט בזה, כדלקמן בפנים.

(19) ומדברי אדה"ז כאן אא"פ להוכיח השיעור בזה שהרי דין בני-ביתו בא בהמשך למש"כ לפנ"ז, שי"א שאינו יכול לזכות "על ידי בנו ובתו הגדולים שאוכלין משלו". והיינו טעמא "הואיל ומציאתם שלו וידם כידו" (שו"ע אדה"ז סי' שס"ו סעי' יג – בנוגע לעירובי חצרות), ונמצא דמיירי כאן מב"ב האוכלים על שולחנו תמיד.

(20) ראה שו"ע אדה"ז סי' תקג ולקמן ס"ו.

(21) ובאמת, יל"ע אי יש בזה חשש ברכה לבטלה למי שאינו רוצה לסמוך על עירוב בעה"ב ומערב בפ"ע (וגם אי מערב לפני שמערב בעה"ב – יש משום ברכה שא"צ). ואינו דומה למהדרין בנר חנוכה שיש בזה משום פרסומי ניסא לכל המדליק בפ"ע – ראה קו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ה.

ועוד יש מקום לחלק באו"א דנר חנוכה ה"ז מצוה מצ"ע, משא"כ ע"ת עיקרו הוא היתר שיוכל לבשל מיו"ט לשבת. וראה בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נ"א אות ג', תנינא סי' נ"ח אות א' סק"ג.

קובץ הלכה באתרא דרב

ד.

סמוך בקביעות

ענין²² זה של אורח הסמוך על שולחן בעה"ב, אם יכול להיחשב כבני ביתו, להיות טפל אליו, ולצאת ידי חובה בעשייתו של בעה"ב, לכאורה אפשר לפושטו מנר חנוכה²³, שם מצינו התייחסות לנושא זה. דהדין ד'בני-ביתו' קיים גם בנוגע לחנוכה (כיון שמצות נר חנוכה מן הדין היא "נר איש וביתו"²⁴), ובהדלקתו של בעה"ב – יוצאים כל בני הבית ידי חובתן.

ובזה פסק המחבר בשו"ע²⁵ בנוגע ל'אכסנאי' – היושן בבית אחרים, שאין מדליקין עליו בביתו, ש"צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה", היינו, שאינו יוצא ידי חובה בהדלקתו של בעה"ב.

וכתב המג"א²⁶ וז"ל: "כתוב בתשובות רש"ל שגם הבחורים צריכים להשתתף, ואפשר דדוקא כשאוכל בפ"ע אבל אם סמוך על שלחן בע"ה הוא בכלל בני ביתו ומדינא א"צ להדליק אלא אם רוצה להיות ממנהרין וכ"מ בב"י בשם מהרי"א ע"ש".

היינו, דמה שכתב המהרש"ל שבחור דומה ל'אכסנאי', אינו נכלל בבני הבית ואינו יוצא ידי חובת הדלקה בהדלקת בעה"ב, הוא רק אם אינו סמוך על שלחן בעה"ב ואוכל בפ"ע, אך אם הוא סמוך על שלחן בעה"ב – ה"ה כאחד מבני ביתו ואי"צ להדליק בעצמו, או להשתתף עם בעה"ב בשמן שמדליק, אלא אם רוצה להיות מן המנהרין.

וכתב הפרמ"ג²⁷: "ודע דאכסנאי צריך להדליק, דלא תימא כיון שאוכל על שלחן בעל הבית כבני ביתו דמי, ומדינא די בנר אחד, קא משמע לן דלא, כיון

22) בהבא לקמן, בשי' המשנ"ב, ובשי' אדה"ז, ראה בכ"ז מ"ש בספר 'לב השבת' (להרה"ח יהודא ליב שיחי' נחמנסון) סי' יב (עמ' 80), ושם האריך בזה עוד, בעיקר גבי הדלקת נר שבת לשי' אדה"ז, אך כתב גם בכללות הענין להוכיח מהרמב"ם (פי"ג מהל' טוען ונטען ה"ח) ודחה. עיי"ש. ולפי מה שהסיק שם, שבדעת אדה"ז יש מקום לחלק בין היכא שהמקום והסעודה גורם המצוה, לבין היכא דהמצוה אינה קשורה לזה, צ"ע גבי עירוב תבשילין.

23) וראה גם בא"א מבוטשאטש הנ"ל (בהערה בריש ס"ג) שמשווה להדיא לדיני נר חנוכה.

24) שבת כא, ב.

25) סי' תרעז (ס"א).

26) בפתיחת הסי'.

27) אשל אברהם שם (סק"ג).

בדין אורח בעירוב תבשילין

דאורח הוא ולמחר ילך לביתו, צריך לשתף בפרוטה".

נמצא, שסותר דברי המג"א דאמר שכשאוכל על שלחן בעה"ב נחשב כבני ביתו. ופי' במשנ"ב²⁸ דברי הפרמ"ג: "היינו אפילו אם אוכל על שולחן בעה"ב לא אמרינן דכבני ביתו דמי, ומדינא די בנר אחד לכולם, כיון דאורח הוא ואינו סמוך על שולחנו בקביעות, צריך להשתתף עמו".

כלומר, דישנו חילוק בין המתארח יום אחד בבית חבריו ולמחר ילך לביתו, ואינו סמוך על שולחנו בקביעות – שאינו נעשה כבן בית (דברי הפרמ"ג), לבין בחור הסמוך על שולחן בעה"ב והכוונה בזה – שסמוך הוא 'בקביעות', שדינו ככלל בני הבית (דברי המג"א).

הנמצא לענייננו: כאשר באים אורחים ומתארחים לימי היו"ט והשבת בלבד אצל אחרים, ואינם אוכלים בקביעות על שולחנם, אינם נחשבים כבני-בית, אינם טפלים לבעל הבית, ואינם יכולים לצאת ידי חובה בעירובו, אלא הם צריכים לערב בעצמם בברכה במקומם, ככל אדם אחר.

ה.

אורח כבני ביתו

כל הנ"ל הוא בדעת המשנ"ב, אך נראה לומר, וכמעט מפורש הוא, שאין כך היא דעת אדה"ז, ואין הוא סובר שאורח האוכל על השולחן ליום אחד – אינו נחשב מבני הבית:

גבי נר שבת פוסק אדה"ז²⁹, שישנו בו ב' חיובים: נוסף על החיוב הפשוט, אשר "הדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית שלא יכשל בעץ או באבן"³⁰, והוא מצד המקום שיהי' מואר, הנה נוסף ע"ז, ישנו חיוב על האדם להדליק נר.

וע"כ, אורח שמדליקין בביתו שלו – "אין האורח צריך להדליק שם כלל, כיון שיש לו שלום בית במקום שהוא שם וגם מצות הדלקת נר שבת הוא מקיים במה שמדליקים נר שבת בביתו", אבל אורח ש"אין לו מי שידליק בביתו. . . צריך הוא לקיים מצות הדלקת נר שבת במקום שהוא, ע"י שיתן פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בנר שלו. . .".

(28) סק"ד, ובשער הציון כתב המקור: "פרי מגדים, וכן כתב המאירי".

(29) סי' רסג (ס"ט).

(30) שבת כה, ב ובמרכי שם.

קובץ הלכה באתרא דרב

וממשיך: "במה דברים אמורים, כשאוכל שם משלו, אבל אם הוא סמוך על שלחן בעל הבית, נעשה כבני ביתו של בעל הבית ויוצא בנרו של בעל הבית ואינו צריך להשתתף עמו כלל".

הנה נראה, אשר אף שדן אדה"ז בדין "אורח" כלשונו, היינו, מי שהוא רק יום אחד בבית זה ואינו בא באופן קבוע לסעוד אצל בעל הבית³¹, אעפ"כ כתב, שכאשר אוכל משל בעל הבית "נעשה כבני ביתו של בעל הבית ויוצא בנרו של בעל הבית"³², היינו – כיון שבזמן המצוה הוא סמוך על שלחנו, ה"ה בטל וטפל אליו, ויוצא ידי חובתו במצותו.

וה"נ נימא בנדו"ד, דכיון שאורחים אלו הגיעו להתארח על שלחן המארחים, ואוכלים ממאכליהם, ה"ה כבני ביתם, ויוצאים בעירובם. וכמ"ש אדה"ז בנוגע לבני ביתו: "האוכלים מעיסתו ומתבשילו... שהתבשיל שהן אוכלין הוא שלו", שדבר זה הוא המחליט אם יוצאין בעירוב בעה"ב – אם אוכלים 'מעיסתו ומתבשילו'. וכיון שאורחים אלו, אוכלים בזמן זה (שצריך העירוב), ממאכליו של בעה"ב – ה"ה טפלים לו, ויכולים לעשות מלאכות אוכל נפש מיו"ט לשבת, על ידי עירובו שלו.

ו.

עירוב להדלקת נר שבת

הנידון לעיל, באיזה אופן אדם המתארח אצל חבירו ביו"ט ובשבת, יוכל

31 וכל' הפרמ"ג והמשנ"ב שם "כיון דאורח הוא, ולמחר ילך לביתו..." וממ"ש אדה"ז "סמוך על שולחנו" אין להוכיח שנתכוון על מי שרגיל להיות אוכל משלחן זה ד(אף שכך הוא ל' המ"א, ופי' אותו המשנ"ב – "סמוך על שלחנו בקביעות", אעפ"כ) לא נראה לפרש כן בדברי אדה"ז, שנשתמש דוקא בל' 'אורח' (משא"כ המ"א. וכנראה – כך פי' אדה"ז את הל' דהמג"א).

32 וגם לדעת המשנ"ב שבנר חנוכה צ"ל סמוך על שולחנו בקביעות, ראה בשמירת שבת כהלכתה ח"ב פמ"ה הערה א' דר"ל שבנר שבת שאני, וגם בסמוך על שולחנו בעה"ב לשבת א' מהני. [אלא, שמצאנו בתורת שבת סס"ג סק"ג שכתב להדיא גם בנוגע לנר שבת "דהיינו דוקא אם אוכל ג"כ בכל ימי השבוע אצל בעל הבית אבל אם אוכל כל ימי השבוע אצל אחרים בודאי שאין לומר בשבת שהוא כבני ביתו וכו'"].

אולם, דעת אדה"ז משמע שאינו מחלק כן. ומדבריו משמע שה"ה בנר חנוכה. [ויש לחלק בין זה למש"כ הט"ז בהל' חנוכה (סתרע"ז סק"ב) ד"מי שיש לו דירה בעיר והולך פ"א חוץ לביתו וסועד אצל חבירו פשיטא שלא יניח ביתו וידליק בבית שהוא אוכל שם פ"א אצל חבירו אלא צריך לילך בביתו ולהדליק שם .. ואפי' לפמ"ש"כ בסמוך דאכסנאי רשאי להדליק גם במקום שהוא שם – היינו שעכשיו תהי' גם שכיבתו שם, משא"כ בזה שיאכל כאן שעה או שתיים וישוב למקומו אין שום סברא לומר שידליק שם". והארכנו במק"א מזה. ואכ"מ].

בדין אורח בעירוב תבשילין

לעשות מלאכה ביו"ט לצורך השבת, אם יכול הוא לצאת בעירוב המארח, או צריך לערב לעצמו, הנה נידון זה, נוגע הוא מאוד כמעט לכל אחד ההולך להתארח אצל חבירו, אף שאין חושב הוא לעשות מלאכה ביו"ט זה לצורך השבת (כיון שאוכל על שלחן אחרים):

למרות שצרכי סעודתו מוכנים לו ע"י המארח, ואין הוא צריך לעשות מלאכה לצורך הכנת 'עיסתו ותבשילו' שיאכל, אי"ז שאי"צ למלאכה כלל³³, שהרי בכל

33) ואף אם נאמר שאינו צריך למלאכה כלל, יש לחקור – האם אדם שאינו צריך למלאכה חייב בעירוב, או שאינו חייב. ובסגנון אחר: האם העירוב הוא גברא או חפצא, האם הוא חל על האדם בלא קשר לפעולותיו אשר הוא צריך לעשות, וגם אם אינו עושה חייב בעירוב, או שהוא חל על המעשה, שלשם עשיית מעשה ביו"ט לצורך השבת, צריך קודם לכן לערב. ובסגנון אחר: האם עירוב תבשילין הוא מתיר או מצוה. ונפק"מ אי מותר לברך על הע"ת כשא"צ למלאכה מיו"ט לשבת. וד"ז דומה להשקו"ט בשוחט מסוכנת אי מברך על השחיטה. ועד"ז שקו"ט בברכה על טבילת נדה משום חומרא (ושם – משום חומרא עכ"פ, הרי הטבילה מתירה). ולהעיר מהנתבאר בלקו"ש חט"ז שיחה ד' לפ' בשלח, דנפק"מ בזה בין הטעמים לע"ת, לרבא ולרבא אשי, אי ע"ת הו"ע שלילי, איסור עשיית מלאכה מיו"ט לשבת, או ענין חיובי – חובת זכירת שבת. ויל"פ כן בלשון השו"ע (סעי' ז): "מצוה על כל אדם לערב". ולהעיר מא"ר סק"ט.

[והנה, ז"פ שאין זה רק דין מתיר, דודאי יש בזה גם גדר מצוה ולהעיר מל' אדה"ז בס"ג: כיצד מצות הנחת ערוב תבשילין. ועד"ז בכ"מ]. ומברך עלי' על מצות עירוב. ואמרו שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה אפילו עירוב תבשילין". ומשמע שיש בזה קיום מצוה ממש (ולא רק שנוהר בעשיית מלאכת מיו"ט לשבת). וכן מוכח מזה שיש להדר להניח הע"ת עבור סעודת שבת משום הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה וכו'. וגם שאין לערב לכתחלה בעדשים שנשארו בשוליי קדרה ובשמונית שגרר מעל גבי הסכין מפני ביזוי מצוה. ולהעיר גם ממש"כ אדה"ז בסידור ליקח תבשיל חשוב. והוא ע"פ דברי השל"ה שלא ליקח עצם שפל משום ביזוי, עיי"ש.

ובאמת מוכח כן מזה שאין לסמוך על גדול העיר וחייב לערב בעצמו, דלכאורה טעמא בעי. ועכצ"ל, יסוד תקנת ע"ת אינה רק להתיר איסור מלאכה מיו"ט לשבת, דא"כ למה נקרא פושע במה שלא עשה ע"ת בעצמו. ובהכרח שעשיית העירוב עצמה מצוה היא. [וראה בדברי ירמיהו עהרמב"ם יו"ט פ"ו ה"ז].

[ומש"כ הרמב"ן בסהמ"צ (בשרשים שרש א' היישוב השני) בדעת הבה"ג שלא מנה העירוב בכלל מניין המצות "שאיין אדם מצווה לעשות העירוב או שלא לעשותו ואינו כלל בקום עשה וכן נטילת ידיים אין מצותה בחיוב כלל ולא הטילו חכמים על אדם שיטול ידו כלל ולאכול והנוטל עשר פעמים ביום ואוכל אין לזה מצוה יותר מזה אבל אלו היתר והכשר האסור הן דומה למצות שחיטה שתקנו בה נמי וצונו על השחיטה". [ובמרגניתא טבא הקשה לרמב"ן מ"ש ממזוזה ומעקה. וצ"ל, שבמזוזה ומעקה אף שהוא רשות, מ"מ כשבונה בית יש בזה גדר דמצוה ולא רק מניעת האיסור, משא"כ בע"ת ונט"י, שגם כשמתחייב בזה, גדרו הכשר האיסור ולא מצוה] – עכצ"ל שהכוונה שמפ"ז לא נמנה במנין המצות, כיון שאין גדרן – מצוה, אבל סו"ס יש בזה גדר מסויים של מצוה, כנ"ל. ואכ"מ בהסברת הדברים].

ומ"מ, אף שנתברר שיש בזה גדר מצוה, אבל י"ל דהיינו דוקא כשנפעלת פעולת המצוה להתיר האיסור, והיינו כשצריך לבשל מיו"ט לשבת, אבל כשא"צ בהתצאה של המצוה, אין מקום לע"ת.

והנה, מדברי המאמ"ר (ס"ק יח. ועוד אחרונים. וראה גם שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ג סוסי י')

קובץ הלכה באתרא דרב

אופן, צריך להדליק נר שבת³⁴, וגם להדלקת נר שבת צריך עירוב תבשילין, ובלא זה – אינו יכול להדליק הנר ביו"ט לצורך שבת³⁵.

[ומדאיתנן להכי, יש להעיר, שלכאורה אין מקום כלל להשתמש בהיתר של עירוב תבשילין עבור הדלקת נר שבת, שהרי אדה"ז בשלחנו הטהור³⁶ פוסק מפורש אשר "לא יחפש בספר תורה ביו"ט ראשון מה שצריך לקרות ביו"ט שני או בשבת שאחר יו"ט אע"פ שהניח עירובי תבשילין שאין עירוב תבשילין מתיר

בהשקו"ט במי שאינו מבשל ורק מדליק נר אי מותר לערב בברכה, נראה ברור שנקטו שע"ת הוא רק מתיר, וכשארין אצלו ההיתר ל"ש לעשות ע"ת ולברך ע"ז. [נראה גם בברכת יו"ט שנסמן בהערות לס"ב, דמש"כ בשו"ע דחייב כל אדם להניח עירוב תבשילין – "היינו משום הדלקת נר וכדומה"].

[ולהעיר מהדעות בשו"ע אדה"ז סוסי' שס"ו במי שאינו דר בעיר (וא"צ לטלטל) שאינו שייך בעירוב, אי יכול לברך עבור אחרים. ומשמע דמצד גוף מצות עירוב ל"ש שיברך].

ובאמת, נראה שמפורש כמעט בראשונים כן, ראה ברמב"ם פ"א מהל' ברכות ה"ג: "כל המצוות שהן מדבריי סופרים בין מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה בין מצות שאינן חובה כגון עירוב". ומשמע שכל סוגי עירוב בכלל (מדלא חילק בזה) שכולן בגדר רשות. וכ"ה במאירי פסחים (דף ז' ד"ה ומעתה) רעירוב אף הוא ברכת רשות הוא שאם לא רצה לאפות ולבשל אינו צריך עירוב.

וכ"כ באגרות משה (או"ח ח"ה סי' כ ד"ה כו) "אם כבר הכין כל מה שצריך לאפות ולבשל לצורך שבת, וגם שיש לו נר דלוק, ליכא מצוה לעשות עירוב תבשילין", והוכיח זה מהמג"א (סי' תקכ"ז סק"א). שכתב גבי מי שהוא בבהכ"ס ולא הניח ע"ת, ואם ילך לביתו להניח ע"ת יעבור זמן המנחה, יתפלל מנחה ולא יניח ע"ת, דיועל להקנות קמחו לאחרים, ואם היה מצוה – יש לחייבו לילך לביתו.

אך מעניין שסיים "אבל מ"מ לאחד שישאל מתחלה בערב יו"ט איך שיעשה, אם יכין הכל מעיו"ט ולא יצטרך לעשות ע"ת, אם יש לו גם נרות דלוקין, או שיעשה ע"ת ויבשל ביו"ט ערב שבת לצורך שבת, צריך וודאי לומר לו שיותר טוב שיצטרך לעשות ע"ת".

[ולכאורה יש מקום להעיר מהשקו"ט בכיו"ב (ראה במח"ה ש"למג"א סקכ"ה) בחיוב ברכה במערב על תנאי, אי מברך על הספק (ובפרט דאנן בקיאין בקביעא דירחא). ודעת אדה"ז (בסעי' כג) ברור מללו שמברך כנגון דא. והנה בשו"ת האלה לך שלמה ח"א סשד"מ כ' בטעמא דמילתא שמברך לפי שברכת הודאה היא ומברך לזמן שיצטרך לערב, אף אם אינו חייב עתה לערב. והה"נ י"ל לעניננו].

ויש להאריך עוד בזה. ואכ"מ.

ועדיין יש לדון, אם אינו יודע בודאי שאינו עושה מלאכה, אך גם אינו יודע בודאי שיעשה מלאכה, אם מותר לו לעשות עירוב בברכה או לא. וצ"ע.

(34) בבית מארחו או בביתו שלו (אם משום חובת האדם, או משום חובת המקום).

(35) וכדעת אדה"ז (סעי' ז) שפסק כוותי' דהמג"א דלכו"ע הדלקת הנר צריך ע"ת, ולא פליגי כ"א בנוגע לחובת הזכרת "לדלוקי שרגא" בנוסח האמירה ד"בהדין עירובא".

(36) סי' תקג (ס"ג).

ובשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' קו) כתב שגם רעק"א (שכתב להעיר ע"ד המג"א (סי' תרסו סק"ג) בזה) לא נתכוון לחלוק ע"ז. עיי"ש. אבל להעיר מהגהות רעק"א לסוסי' שב.

בדין אורח בעירוב תבשילין

אלא תיקון צרכי סעודת שבת אבל לא שאר הכנות מיו"ט לשבת".

א"כ, שכל היתרו של העירוב תבשילין הוא רק לצורך תיקון סעודת שבת, נמצא, שלהדלקת נר שבת אין היתר לעשות ביו"ט לצורך שבת שלאחריו?

אלא הביאור כמ"ש רביה"ז גבי נר שבת³⁷: "לכתחלה יש לזיזהר לברך על אותן הנרות שהן כבר על השלחן ולא על שאר הנרות אפילו אותן שבתוך הבית ואפילו רוצה להניחן אח"כ על השלחן לפי שעיקר המצוה הן הנרות שעל השלחן שאוכלין לאורן...", שכל עיקר הענין והצורך בהדלקת הנר בשבת, הוא על השלחן שאוכלין עליו, לצורך הסעודה, וא"כ הוא חלק מ'תיקון סעודת שבת' ומותר הוא בעירוב תבשילין, בתוך שאר המלאכות הנעשות לצורך הסעודה³⁸. וה"ז בדומה להדחת כלים שכתב אדה"ז מפורש³⁹ שעירוב תבשילין מתירו, אף שאינו מתיר אלא צרכי סעודה. וה"ה נמי הדלקת הנרות שהוא לתיקון צרכי סעודה⁴⁰.

ולכאורה יש להעמיס כהנ"ל בל' הר"ן (ביצה ט, א בדפי הרי"ף) "דלא שרו אלא עירובי תבשילין דבר שהוא דומה לתקון סעודה כגון אפייה ובישול" - שהכוונה לכלול גם הדלקת הנר והדחת כלים וכיו"ב⁴¹.

(37) סי' רסג (סי"ד).

(38) וכה' בלבד ש"ב. וכבר כתב כן במאירי ביצה טו, ב.

(39) סי' תקג ס"ג. ודלא כשו"ת שבה"ל ח"ג סי' סח. וגם הוא חזר בו בח"ד סנ"א סק"ב. ובזה מיושבת קושיית האבנ"מ (בשו"ת בסוה"ס סי' יו"ד) איך מדיחים כלים מיו"ט לשבת. וי"ל מקורו מתוס' חגיגה כא, א סד"ה האונן בשם רבינו אלחנן שמטבילים כלים מיו"ט לשבת. [באבנ"מ פ"י שבתוס' ס"ל שע"ת מתיר גם כשאין צרכי סעודה. וכ"כ בישועות יעקב סתקכ"ח סק"א. אבל לדעת אדה"ז שהדחת כלים ה"ה בכלל צרכי סעודה, י"ל שגם טבילת כלים בכלל צרכי סעודה]. וראה בשו"ת זכר יהודא (להגרי"ל בטלן) סל"ו בסופו. ולא נחית לכהנ"ל.

(40) ונפק"מ למעשה, המתארחים בבית הוריהם וכדומה ומדליקים נרות בבתיהם, דאפי' את"ל שאין הם בכלל "בני ביתו האוכלים מעיסתו ותבשילו" (כיון שלא התארחו למשך כל ימי החג והשבת וכו', וכהשקו"ט דלקמן בפנים) וחייבים בע"ת מצ"ע – מ"מ י"ל שאין להם להדליק נרות בבתיהם במקום שאין אוכלים (נוסף להשקו"ט מצד דיני הדלקת נרות מצ"ע. ואכ"מ) כיון שאין ע"ת מתיר רק צרכי סעודה, וכבפנים. לאידך, י"ל דכיון שהדלקת הנר מצ"ע היא בכלל צרכי סעודה, הותר להדליק גם בחדרו שלא יכשל בעץ ואבן. והכי מסתבר, דאלת"ה, אטו נאמר שאסור להדליק נר בביתו^ד.

(41) והגרשו"א (בספר הזכרון קובץ מבקשי תורה יו"ט סימן ג) פ"י באו"א שהדלקת הנר הנאה חשובה היא ודומה לתיקון סעודה. אבל לדברינו י"ל פ' בפשיטות כיון שהיא לצורך הסעודה, וכמפורש בלבד שו"ע שצוינו לעיל. והבוחר יבחר.

קובץ הלכה באתרא דרב

ז.

היום הנצרך

לאחר שהוסבר והובן, דינו של אדם המתארח בבית אחרים גבי עירוב, לשי' אדה"ז, שיכול הוא לצאת בעירובו של המארח, כיון שהוא אוכל על שולחנו וממאכליו, אף שהוא אינו סועד קבוע על שולחנו, כיון שנוגע רק סעודתו הספציפית הנוגעת למצוה, אם עושה הוא אותה בביתו ומשלו, או בבית אחרים ומשלם, עולה מאליה שאלה:

מהלכות שבת נראה שאדה"ז סובר שמספיק אורח ליום אחד בשביל שייחשב לאחד מבני הבית, ובלבד שיהיה זה ביום המיועד למצוה, אך בנדר"ד יש להסתפק, מהו היום המיועד למצוה, די"ל בזה ג' אופנים, האם זהו (א) ערב יו"ט, (ב) ערב שבת (- יו"ט) או (ג) יום השבת?

לכאורה אפ"ל שצריך דוקא בשבת שהאורח יאכל על שלחן בעה"ב, כיון שיום זה הוא מטרת התבשיל של העירוב, שהתבשיל הוא תבשיל המבושל מעיו"ט 'בשביל תיקון צרכי סעודות השבת שלאחריו'⁴², וממילא נראה, שביום זה צריך האורח לאכול מ'עיסתו ותבשילו' של בעה"ב.

וכן נראה מדברי הים של שלמה⁴³ בביאור הטעם שרק בני-ביתו האוכלים מעיסתו ותבשילו טפלים לבעה"ב: "עירוב תבשילין שתיקנו חכמים משום דלא יבשל מיו"ט לחבירו, עתה שהניח ע"ת חשבינן כגומר, וכל זמן שהיא אינה אוכלת מתבשילו לא שייך למימר עלה שאינה אלא כגומר והולך, שהרי אין לה עסק באותו תבשיל". כלומר, שגדר הטפלות של בני-ביתו האוכלים מעיסתו ותבשילו⁴⁴ לבעה"ב – לפי ששייכים להתבשיל דעירוב תבשילין שהוכן עבור שבת.

וביתר ביאור נמצא במחצה"ש⁴⁵, שכך פי' את כל ההיתר של בני-ביתו בעירוב בעה"ב, וז"ל: "אבל ודאי שאר בני הבית האוכלים על שלחן בעל הבית . . יכולים

(42) ל' אדה"ז בשו"ע שם (סי' תקכ"ז ס"ב).

ובפרט, שענינו דהע"ת – זכירת שבת, ואסמכוהו אקרא דזכור את יום השבת, וזכרהו מאחר שבא להשכיחו. ולשיטת רבא – ענינו להרבות בכבוד שבת, שיברור מנה יפה לשבת.

(43) ביצה פ"ב ס"י.

(44) וי"ל לפ"ז בדיוק הלשון "שאוכלים מעיסתו ותבשילו" – לפי דקיי"ל (עכ"פ לכתחילה) שבע"ת צ"ל גם פת וגם תבשיל. ודוק.

(45) סי' תקכ"ז סק"א ד"ה המערב.

בדין אורח בעירוב תבשילין

לסמוך על ע"ת דהא עכ"פ יכולים לאכול מהע"ת דהא אוכלים משל בעה"ב וא"כ לגבייהו שפיר הוי ע"ת כהתחלה לבשל לצורך שבת מעיו"ט". דכל מה שאדם אחר אינו יכול ליפטר בעירובו של בעה"ב, הוא משום שלא ניכר אצלו, שהע"ת הוא התחלת הבישולים של שבת מעיו"ט (שהוא הגדר של עירוב תבשילין, כדלעיל ס"א), אבל בבני ביתו, כיון שאוכלים משל בעה"ב בע"ת, שאוכלים בשבת מהע"ת, מש"ה מועיל הוא לגבם.

לאידך גיסא י"ל, שהזמן הנצרך הוא דוקא ערב שבת (– יו"ט), כיון שיום זה הוא היום בו מכינים התבשילים לשבת, אשר לכן צריך את העירוב תבשילין.

כלומר, כל חלות העירוב, הוא ההיתר להכין מאכלים ביו"ט החל בערב שבת עבור שבת, ומכיון שכן, סביר להניח, שהצורך בהמצאות האורח בשולחן בעה"ב והאכילה ממנו, המחשיבה אותו כטפל לבעה"ב ובן בית, ואשר לכן יוצא ידי חובה בעירובו, הוא דוקא ביום הצריך לכך – ערב שבת.

אך, ייתכן לומר ג"כ, ומסתבר יותר הוא, אשר דוקא בערב יו"ט – הוא הזמן הנצרך להמצאות האורח על שולחן בעה"ב.

לזמן ההיתר להכנת המאכלים, או זמן מטרת הכנת תבשיל העירוב – אין לכאורה כל משמעות בהקשר להמצאות האורח. יותר מסתבר לומר אשר בזמן עשיית העירוב, הזמן בו צריך בפועל לקיים את מצות העירוב – ערב יו"ט, צריך להיות סמוך על שלחן בעה"ב, בכדי שהעשייה תחשב ג"כ בשבילו ולא רק בשביל בעה"ב.

ולכאורה ניתן ג"כ להוכיח שזהו הזמן הנצרך, כדלקמן.

ח.

יקנה קמחו לאחרים

בנוגע ל"מי שלא עירב או שנאבד עירובו" פוסק אדה"צ⁴⁶ ש"אחרים אע"פ שעירבו אסורים הן לעשות או להכין מיום טוב לשבת לזה שלא עירב", וכיון שכן, נמצא, שאין לאדם זה דרך להכין מאכליו לשבת, ומהי תקנתו שיאכל סעודתו בשבת?

לכן ממשיך: "ואין לו תקנה אלא שהקמח שהוא צריך לאפותו והתבשילין

(46) שם (סכ"ח).

קובץ הלכה באתרא דרב

שהוא צריך לבשל והנרות שהוא צריך להדליק וכן כל דבר שהוא צריך להכין מיום טוב לשבת יתן במתנה גמורה לאדם אחר שעירב והוא אופה ומבשל ומדליק את הנרות ומכין כל צרכי שבת לזה שלא עירב".

כלומר, שאותו אדם שאין לו עירוב תבשילין (מאיזו סיבה שתהיה), ואסור לו לעשות מלאכתו ביו"ט לצורך השבת, וגם לאחרים אסור לעשות בשבילו, הדרך שבה יכול אעפ"כ להכין סעודה עבורו לשבת היא, שיקנה את כל המאכלים שאינם מבושלים או אפויים לאדם אחר שיש לו עירוב תבשילין ומותר לעשות מלאכה עבור השבת, ואדם זה יכין את כל צרכי השבת.

וממילא, כשזה שלא עירב יאכל בשבת, אוכל הוא ממאכליו של זה שעירב, כך שאף שהוא לא עשה שום מעשה ביו"ט לצורך השבת (כיון שאסור היה לו לעשות), אעפ"כ יכול ליהנות מכל צרכי השבת בלא בעיה כלל.

ט.

בעיו"ט דוקא

ולכאורה מדין זה ניתן להוכיח, שאורח הנמצא על שלחן בעה"ב יום אחד, אף שלשי' אדה"ז, כשהוא סמוך על שלחנו ואוכל משלו – אי"צ עירוב תבשילין בפ"ע ויוצא בעירובו של בעה"ב, הנה אעפ"כ אם היה יום זה שהוא סמוך, ביו"ט או בשבת – אי"ז מועיל, ואינו יוצא בעירובו של בעה"ב, עד שיהא סמוך על שלחנו ואוכל משלו, בערב יו"ט – זמן עשיית העירוב תבשילין.

שהרי, אדם זה שהקנה את קמחו ותבשיליו לאחר שעירב, ואוכל מפת ותבשילין אלו, נמצא, שאוכל מ'עיסתו ותבשיליו' של אותו אחר בשבת, ואם כהאופן הא' הנ"ל, שצורך האורח לאכול משלחנו של בעה"ב הוא ביום השבת, א"כ הכא, שאוכל הוא משלחנו בשבת, הו"ל ליפטר מעירוב במה שעירב אותו אדם שהוא אוכל ממאכליו?

[ואין לומר, שזהו באמת הפתרון שהביאו הפוסקים (ואדה"ז), שיקנה קמחו לאחרים, ועי"ז ייחשב כאחד מבני ביתם ויפטר בערובם, שכן יהיה מותר לו לבשל ולאפות מיו"ט לשבת – דא"כ מדוע הוזקקו לכך שהמערב יבשל עבורו (ובלשון אדה"ז: "והוא – זה שעירב) אופה ומבשל ומדליק את הנרות ומכין כל צרכי שבת לזה שלא עירב"), והרי הוא בעצמו (– זה שלא עירב) יכול לאפות ולבשל, שהרי טפל הוא לזה שעירב ויוצא בעירובו?]

וגם כהאופן הב' הנ"ל, שאורח שאוכל ביו"ט שבערב השבת משלחנו של

בדין אורח בעירוב תבשילין

בעה"ב, אז הוא טפל לבעה"ב, נחשב כאחד מבני ביתו ויוצא בעירובו, גם כאופן זה אפ"ל, דא"כ, מדוע צריך להגיע לפתרון של 'יקנה קמחו ותבשיליו לאחרים', [ועד שכתבו הפוסקים (טושו"ע ואדה"ז וכו') הלשון "ואין לו תקנה אלא..."]⁴⁷, והרי יכול לומר לאותו אדם שלא עירב, שיבוא ביו"ט, ויאכל על שלחן של אדם אחר שעירב, ועי"ז ייצא בעירובו, ויוכל לבשל ולאפות ולעשות כל מלאכת אוכל נפש עבור עצמו מיו"ט לשבת?

אלא מוכח, שלשי' אדה"ז, אורח הרוצה להיפטר בעירוב של בעה"ב, אמנם מספיק שיאכל על שולחנו יום אחד בלבד, אך מוכרח הוא לאכול על שולחנו בעיו"ט, ורק באופן זה יכול להיחשב כאחד מבני ביתו.

י.

מתבשילו או משלחנו

בפשטות היה אפ"ל הדחייה לזה, אשר ישנו חילוק גדול בין הנ"ל בענין האדם המקנה קמחו לאחרים, שאינו נחשב אורח על שלחנם, ואינו נפטר בעירובם, על מנת שיוכל לעשות מלאכות אוכל נפש מיו"ט לשבת, על סמך עירובם, לבין הדין שהביא אדה"ז בענין בני-ביתו הסמוכים על שולחנו וטפלים לו, וממילא בטלים אליו ויוצאים בעירובו:

בכלל, בני ביתו הם אלו 'האוכלים על שולחנו', והיינו, דלא רק שאוכלים מעיסתו ומתבשילו, שאוכלים משלו, אלא ג"כ אוכלים על שולחנו וביחד איתו. וזוהי המשמעות של 'מעיסתו ומתבשילו', שזהו על שולחנו, שאוכלים יחד איתו.

משא"כ זה המקנה קמחו לאחרים, אין הוא רוצה לאכול בשלחנם ויחד איתם, אלא הוא רוצה לאכול לבד, 'מעיסתו ומתבשילו' שלו, רק שאינו יכול להכין בעצמו, ועל כן מוכרח להקנות את קמחו ותבשילו לאחרים, ולאכול משלהם, אבל עדיין אי"ז על שלחנם, שהרי אוכל בעצמו, ורק שהמאכלים שייכים להם.

ומש"ה, אפ"ל שאכן כדעה הא' הנ"ל, אורח הרוצה להיות טפל לבעה"ב וליפטר בעירובו, צריך לאכול משלחנו ביום השבת. ומה שאדם שלא עירב ורוצה לעשות מלאכה מיו"ט לשבת שלאחריו, צריך להקנות קמחו לאחרים, והם יעשו עבורו את כל המלאכות, ואינו טפל אליהם ליפטר בעירובם, הוא מפני שאינו

47) וידוע הדיוק בהל' "אין... אלא... ", שהוא שולל כל דבר אחר (ראה הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ג עמ' שסט).

קובץ הלכה באתרא דרב

סמוך ואוכל משלחנם, אלא רק מ'עיסתם ותבשילם', ששייך להם, אך נמצא על שלחנו. ומה שנתכוון אדה"ז בל' 'עיסתו ותבשילו' שכתב גבי בני ביתו, הוא שטפל אליו כיון שאוכל משלו ו'בתוך ביתו'.

ואולי אפשר להעמיסו בדברי המחצה"ש דלעיל (ס"ז), שפי' בנוגע לבני-ביתו: "דהא עכ"פ יכולים לאכול מהע"ת דהא אוכלים משל בעה"ב", שכל מה שבני ביתו נפטרים הוא רק כשאוכלים על שלחנו, וממילא אוכלים מהע"ת שלו, ולכן מועיל עירובו בשבילם.

יא.

נותן פרס לאשתו

אך מוכרח, דאין לומר כן בדעת אדה"ז:

גבי בני ביתו, פסק אדה"ז (הובא לעיל ס"ב), שיוצא בעירובו של בעל הבית, ויכול לעשות מלאכות אוכל נפש מיו"ט לשבת שלאחריו, אף שלא עשה עירוב תבשילין.

מקור פסק זה של אדה"ז הוא בים של שלמה⁴⁸, מ"ש בדעת הרא"ש שכתב "דכשהוא מערב ע"ת אין מזכה לאשתו ולבניו, אלא כשהוא עירב כולן מותרין בו", ומביא היש"ש מדברי הרא"ש במק"א (לענין עירובי חצרות) "דלא אמרינן שא"צ לערב בפ"ע, אלא באוכל עמו או במקבלת פרס [מאכלים מוכנים] שאפילו אוכלת לבדה [שיש לה חצר בפ"ע] סו"ס מאחר שאוכלת מתבשיליו ותיקוניו הוי כאילו אוכלת עמו וא"צ עירוב בפ"ע, אבל היכא שנתן לה בשר וקמח והיא מבשלת את שלה בפ"ע וכ"ש אם נתן לה מעות שצריכה לערב בפ"ע".

ואח"כ כותב היש"ש בפירוש דברי הרא"ש כאן ד"בע"כ לא איירי שהם אוכלי שלחנו, או אוכלין מה שנותן להם מתבשילו, דפשיטא שאין צריכין לעירוב תבשילין, מאחר שהוא עירב על התבשיל, אלא ר"ל כדפי', שהן מבשלין מאכלן בפ"ע, והוא נתן להם פרס, דהיינו בשר וקמח, או שנתן להם הוצאה". ולבסוף מסיים למסקנא, שאינו כן, ורק כשנותן להם פרס (מאכלים מוכנים) ה"ה טפלים לבעה"ב, אבל לא כשנותן להם הוצאה. וכן פסק אדה"ז.

ונמצא, דאף שביש"ש איירי (והכריח דהכי הוא), גבי אשתו ובניו שאינם 'אוכלי שלחנו', ואוכלים בפ"ע ממש, ואף אין אוכלין מ'תבשילו', אלא מבשלין בפ"ע,

(48) ביצה פ"ב סי' י.

בדין אורח בעירוב תבשילין

רק שמקבלין ממנו המאכלים קודם בישולן – הרי אלו נחשבים כבני ביתו, שאינו צריך לזכות להם, אלא מותרין בעירובו בלא כלום, כיון שבטלים וטפלים אליו.

וכיון שהוא מקור פסק אדה"ז, מוכרח, אשר גם אדה"ז סבר כן, דאין חילוק בין אוכלים על שלחנו, לאוכלים מ'עיסתו ותבשילו', אלא כל שאוכלים ממאכליו שלו, זה גורם שייחשבו כ'בני ביתו' ויפטרו בעירובו.

וה"נ גבי אדם שלא עירב, וכיון שצריך לעשות מלאכות אוכל נפש מיו"ט לשבת, פתרונו שיקנה קמחו ותבשילו לאחרים, והם יעשו בשבילו כל המלאכות הנצרכות, ה"ז ממש כהדוגמא ביש"ש, גבי אשתו ובניו, שאוכלים ממאכליו, אך לא על שלחנו, ויוצאין בעירובו, ואדם זה ג"כ, אוכל בהעיסה והתבשיל שהקנה לאדם אחר, וממילא אוכל מתבשילו, ומדוע לא יצא בעירובו?

אלא מוכח כנ"ל, שאדם זה שאוכל ממאכליו של אדם אחר, לא יכול לצאת בעירובו, כיון שאוכל ממאכליו רק ביום השבת, ולא קודם לכן – בעיו"ט. וממילא מוכח גבי אורח, שהזמן בו צריך לאכול ממאכליו של בעה"ב, על מנת שייחשב כאחד מבני הבית ויפטור בעירובו, הוא בערב יו"ט – זמן עשיית העירוב.

יב.

דעת האורח בעיו"ט

עדיין יש מקום לדחות ולומר, דלא דמי הא דמקנה קמחו לאחרים, ואעפ"כ לא נחשב כאחד מבני הבית של מי שהקנה לו, אף שאוכל ממאכליו ביום השבת, לאורח האוכל מ'עיסתו ותבשילו' של בעה"ב בשבת – שייחשב לאחד מבני ביתו וייצא בעירובו. כיון דבנוגע לבן-בית, ע"מ שיצא בעירוב בעה"ב בלא זכייה, צריך שיהיה בדעתו מעיו"ט לצאת בעירוב זה⁴⁹:

הטעם שבני ביתו יוצאים בעירוב בעה"ב י"ל (כדלעיל ס"ח), דמה שאדם סתם אינו יכול לצאת בעירוב של אחר הוא, דכיון דהטעם של עירוב, שיזכור האדם את חומרת היו"ט או את כבוד השבת, א"כ, כשהאדם יוכל לצאת בעירוב שלא ידע ממנו כלל, ולא חשב והרהר בו בעיו"ט, לא השיג העירוב מטרותו, שהרי לא זכר אדם זה את כבוד השבת או חומרת היו"ט עד שנכנסה השבת.

אבל בבני ביתו, כיון שאוכלים משל בעה"ב והוא עשה עירוב תבשילין,

(49) ראה גם בברכת יו"ט (שצויין בהערות לס"א) בטעם שבני ביתו יוצאים בעירוב בעה"ב, לפי שהוא וב"ב הם כמו שותפין, "ומתחילה דעתם לכן".

קובץ הלכה באתרא דרב

זוכרים הם את כבוד השבת או חומרת היו"ט ע"י שבעה"ב מערב, ולכן מועיל הוא להם. אך אם אדם שאוכל מ'עיסתו ותבשילו' של בעה"ב, אינו יודע שיאכל משלו מעיו"ט, ה"ה כשאר אדם, שעירוב בעה"ב לא מועיל עבורו, שהרי אינו זוכר עי"ז.

ומכיון שכן, הכא גבי אדם שלא עירב, ומקנה קמחו ותבשילו לאחרים, והם עושים בשבילו את המלאכות הנצרכות, והוא אוכל משלהם, כיון שבעיו"ט (בשעת עשיית העירוב), לא היה בדעתו שיאכל משלהם ויצא בעירובם – לכן אין הוא נחשב כבני ביתם, ואינו יכול לעשות המלאכות בעצמו, ע"י העירוב שלהם.

משא"כ אורח, שמתכוון להיות בבית אחר בסעודת שבת, כיון שהוא אוכל משלו בזמן זה, וכבר מעיו"ט היה בדעתו להיות טפל לבעה"ב ולצאת בעירובו – ה"ה כשאר בני הבית היוצאים בעירוב זה, ומותרים לעשות מלאכות אוכל נפש מיו"ט לשבת שלאחריו.

יג.

דעת מי שהניחו לו

אך מדברי הריטב"א נראה דאין לומר כן :

הגמ'⁵⁰ שואלת גבי זכיה עבור אחר (הנ"ל ס"ב) : "דעת מי שהניחו לו בענין או לא בענין (כגון דעשהו זה לצורך חברו, כלום צריך שימלך בו תחלה לעשותו על פיו. רש"י)", ומסקנת הגמ' דאי"צ.

והקשה הריטב"א על שאלת הגמ', ד"זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ומאי קמיבעיא ליה ? ותירץ ז"ל דכיון דאין עירוב זה אלא להיכירא שיברור מנה יפה לשבת א"נ שידע שאין מתקנין מיום טוב לשבת הוה ס"ד שצריך שידע בו הזוכה מבעוד יום דאי לא לא הוי היכירא".

היינו, שהסביר ההו"א בגמ', שצריך שמי שהניחו עבורו עירוב תבשילין ידע מכך שהניחו לו, כפי הנ"ל שכשאדם יוצא בעירוב שלא ידע ממנו כלל בעיו"ט, לא השיג העירוב מטרותו, כיון שלא יהיה היכירא לחשיבות היו"ט או השבת.

ואעפ"כ מסקנת הגמ', דאין צריך דעת 'מי שהניחו לו' בעיו"ט אלא רק ביו"ט

(50) ביצה (טז, ב).

בדין אורח בעירוב תבשילין

עצמו⁵¹, היינו, דליכא להא חששא דלא יהוה היכירא, וממילא ליכא למימר הא דלעיל, דמקנה קמחו לאחרים לא נפטר בעירובם, כיון שלא היה בדעתו בעיו"ט לצאת י"ח וליפטר בהכי.

יד.

ידיעה ביו"ט

וכן נראה דעת אדה"ז (דליכא להא חששא), מכך שפי' את הצורך בידיעה של מי שהניחו עבורו ביו"ט עצמו, שהוא רק בכדי שידע שיכול לבשל ביו"ט לשבת, אך אי"צ הלכתי שאדם זה ידע מהעירוב, על מנת שייפטר בו.

דכתב אדה"ז⁵² ש"אם הוא רוצה לערב על אחרים אין צריך להודיע להם בערב יו"ט שהוא רוצה לערב עליהם, שהרי עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא מדעתו", אך אעפ"כ "צריך להודיע להם ביו"ט קודם שיתקן צרכי שבת, ואין הלה רשאי להתחיל בצרכי שבת עד שידע בבירור שהניחו עליו עירוב תבשילין ואל יסמוך על גדול העיר לומר בודאי הניח על כל בני העיר אלא אם כן ידוע לו שדרך זה הגדול להניח על כל בני עירו".

והוסיף בקו"א⁵³: "הט"ז בשם רש"ל כתב, דעכשיו מותר לסמוך כיון שהכל אומרים לנא ולכל ישראל כו', וכבר חלק על זה במג"א סוף ס"ק כ"ג משום דאינן מזכין ע"י אחר כדחזי ע"ש".

נראה, דכל הסיבה ש'אין הלה רשאי להתחיל . . עד שידע בבירור', הוא משום ש'אינן מזכין ע"י אחר כדחזי', אבל אם ידוע לו שדרך זה הגדול להניח על כל בני עירו' כראוי, יכול לסמוך על זה, גם אם היה בדעתו רק ביו"ט, ולא בערב יו"ט.

טו.

מה מועיל הקנייה לאחרים

ואוי"ל שחקירה זו, מהו היום המיועד למצוה (עיו"ט או יו"ט), תלויה במחלוקת ראשונים, בין התוס' להר"ן, כדלקמן.

איתא בגמ'⁵⁴: "איבעיא להו, מי שלא הניח עירובי תבשילין הוא נאסר וקמחו

(51) כ"כ בשו"ע המחבר שם (ס"ט): "רק שיודיעוהו ביו"ט קודם שיתחיל לבשל לצורך השבת".

(52) שם (סט"ז).

(53) ס"ק ג ד"ה ואין הלה כו'.

(54) ביצה (יז, א).

קובץ הלכה באתרא דרב

נאסר, או דלמא הוא נאסר ואין קמחו נאסר? למאי נפקא מינה, לאקנויי קמחו לאחרים, אי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר צריך לאקנויי קמחו לאחרים, ואי אמרת הוא נאסר ואין קמחו נאסר לא צריך לאקנויי קמחו לאחרים. . שמע מינה הוא נאסר וקמחו נאסר שמע מינה.

ובתוס'⁵⁵ הקשו: "ותימה הואיל וקמחו נאסר, מה מועיל הקנייה לאחרים, מי יכול לסלק האיסור שבו כדי שיאכל הוא עצמו אחר שנאסר", ולכן מביאים דישנם הגורסים גירסא אחרת בגמ', ומסבירים באופן אחר.

היינו, דכיון דבשעה שנכנס היו"ט – לא היה לו עירוב תבשילין, חל איסור לא רק על האדם אלא גם על הקמח ותבשילין שלו, ומש"ה קשיא ליה להתוס', היכי מתיר 'לאקנויי קמחו לאחרים', והרי הקמח נעשה אסור, ואינו יכול להיות מותר בשעה שנהיה שייך לאחרים אחר שנאסר.

משמע מדבריהם, דהזמן הקובע את איסור או היתר הפעולה ועשיית המלאכות באדם ובחפציו, הוא בשעה שנכנס היו"ט, שכן למדו את דברי הגמ' "הוא נאסר וקמחו נאסר", ד"מי שלא הניח עירובי תבשילין", כיון שנכנס היו"ט נעשה איסור עליו לבשל ולאפות עבור השבת, ולא יועיל אח"כ דבר להתירו, אלא אסור הוא וקמחו.

וה"נ בנדו"ד⁵⁶, גבי אורח שרוצה לצאת בעירובו דבעה"ב, אם אכל 'מעיסתו ומתבשילו' בעיו"ט, ה"ה כבני ביתו ויוצא בעירובו ומותר, אך אם בעיו"ט אכל לבדו משלו, ולא היה טפל לבעה"ב, אינו יכול לצאת בעירובו אם יאכל משלו ביו"ט, אלא אסור הוא. ובל' דהתוס' "מי יכול לסלק האיסור שבו. . אחר שנאסר?".

טז.

כל שעה ושעה הוא מתיר

לעומת דעת התוס', דמכורח קושיא זו הכריחו לשנות הגירסא בגמ', דמהא משמע שסברו שזמן איסור או היתר עשיית המלאכה מיו"ט לשבת הוא בשעה שנכנס היו"ט, הר"ן לעומתם מביא הא קושיא, ובחזיון מגמ', אך ממשיך ד"אינה קושיא אצלי", דלמד היפך דבריהם:

(55) ד"ה הוא נאסר וקמחו נאסר.

(56) וראה במנחת שלמה ביצה יז, א מה שהעיר מד' התוס'.

בדין אורח בעירוב תבשילין

וזה לשון הר"ן⁵⁷: "ומקשו הכא, אם איתא דהוא נאסר וקמחו נאסר כי מקני להו קמחו מאי הוי והא כיון שנאסר מעיו"ט אינו בדין שיהא מותר לאחרים כדאמר' לקמן לענין עירובי תחומין (דף לז, א) הבהמה והכלים כרגלי הבעל'ין הוי? ואינה קושיא אצלי, דהתם היינו טעמא לפי שאין השביתה נקנית אלא בין השמשות, שהרי אם נאכל עירובו משחשיכה אין בכך כלום, ולפיכך הכל הולך אחר ביה"ש. אבל בעירובי תבשילין אינו כן, אלא כל שעה ושעה הוא מתיר, שהרי שנינו אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחילה ולפיכך מתיר כל שעה ושעה לכל אחד מה שהוא שלו".

היינו, דחילק בין עירובי תחומין לעירובי תבשילין, דבעירובי תחומין – אכן, כשנקבע תחומם דהבעלים בע"ש בין השמשות, ואין להם ללכת חוץ לתחומם, גם כליהם וחפציהם נאסרין למשך השבת לצאת חוץ לתחום זה, כיון שהזמן הקובע גבי עירובי תחומין הוא בין השמשות, שאז נקנית שביתתו (וההוכחה שרק זמן זה נוגע, הוא מכך שלא אכפת לן שייאכל או יאבד עירובו לאחר מכן).

משא"כ בעירובי תבשילין אי"ז הכי, אלא גם לאחר שנאסרו או הותרו הבעלים בעיו"ט לעשות מלאכה לשבת, עדיין יש אפשרות לעיסתו ותבשילו להיות בגדר אחר במהלך היו"ט, כיון שאין בעירוב תבשילין זמן א' הקובע את גדרו, אלא 'כל שעה ושעה הוא מתיר', העירוב פועל היתר לבעליו לעשות מלאכה, בכל שעה ושעה מהיו"ט (וההוכחה שפועל זאת ב'כל שעה ושעה', הוא מכך שצריך העירוב להישאר עד אחר שעושה כל המלאכות לצורך השבת).

ולכן כשמקנה קמחו לאחרים שהניחו עירוב תבשילין, מועיל הדבר ויכולין לאפות עבורו קמח זה, כיון שבשעה זו העירוב שלהם פועל עליהם ועל כל חפציהם שיהיו מותרין בהם, וממילא נעשה זה מ'קמחו נאסר' לקמח מותר⁵⁸.

וה"נ בנדו"ד גבי אורח, נראה לומר, דלשי' הר"ן אורח הרוצה לצאת בעירוב

57) בפירושו על הר"ף (ט, ב מדפי הר"ף).

58) ואולי יש לבאר, שבעצם הרי אפשר לעשות עירוב ביו"ט, ומה שצ"ל ביו"ט הוא רק מחמת גזירה שמא יפשע, כמבואר בגמ' (ביצה טו, ב – לרבא. ולרב אשי – ראה בתורי"ד ור"ח שגרסו שכ"ה גם לר"א. וגם לגירסא דידן יש מקום להסברה דלקמן, דה"ט דלר"א אינו יכול לערב ביו"ט, משום שצ"ל כגומר והולך מלאכת עיו"ט. והוא רק משום היכרא (ראה לבוש ס"א. ועוד), אבל חלות העירוב יכולה להיות ביו"ט. ואכ"מ). ובלשון המרדכי ביצה רפ"ב (סי' תרעא): "הא לאו הכי יכול להניח ע"ת אפי' ביו"ט עצמו" [ללא תנאי. ושם – בשיטת הר"ש מבורגנבורג שמה"ט השוכח יכול לערב ביו"ט]. וכל זה שייך רק לגבי גוף עשיית העירוב, אבל חלות העירוב יכול להיות ביו"ט ג"כ. ועי' בשו"ת תורת חסד או"ח סכ"ו סק"ד בהטעם שבפועל א"פ לעשות עירוב ביו"ט גם כשאין לגזור שמא יפשע. ודון מינה ואוקי באתרין.

קובץ הלכה באתרא דרב

של בעה"ב, יכול לאכול על שלחנו בתוך יו"ט, ועי"ז נעשה בשעה זו טפל לו וה"ה כבני ביתו היוצאים בעירובו, ובשעה זו העירוב פועל היתר על בעה"ב ועל כל בני ביתו, וממילא נעשה גם הוא מותר בעירוב זה⁵⁹, אף שלא היה בעירוב זה מעיו"ט.

יז.

קמח ואדם

לכאורה אפשר לדחות תלייה זו במחלוקת התוס' והר"ן, ולומר דאין הנידון דומה לראיה כלל ובנדו"ד יודה הר"ן לתוס', שאורח שלא היה על שלחן בעה"ב בעיו"ט – אינו יכול לצאת בעירובו ולהיות מותר לעשות מלאכות לשבת.

דמחלוקת הר"ן והתוס' היא בנוגע לקמח, שיכול להיות בו העברה וקנין מאחד לב', וממילא אפ"ל ג"כ שישתנה גדרו באמצע היו"ט. משא"כ אורח – אדם הוא, ואא"פ שיהיה בו שינוי והעברה ביו"ט למצב וגדר חדש.

וכיון שכן אפ"ל, דכולי עלמא סברי דאדם, שהוא היה אסור בתחילת היו"ט בעשיית מלאכה לצורך השבת, כיון שלא היה לו עירוב, אין לומר שע"י שיאכל על שלחן אחרים, יהיה בטל להם ויוצא בעירובם, שאין באפשרותו להצטרף לעירוב של אחר באמצע היו"ט.

והכא בקמח קמיפלגי, דהר"ן סבר ד'כל שעה ושעה הוא מתיר', ויכול להיות שבעיו"ט יהיה אסור ולאחמ"כ יהיה מותר, הוא דוקא גבי קמח, שיכול להיות שייך לאדם אחד, ולעבור קנין לאדם אחר, ולכן יכול להתיר אותו באמצע היו"ט, כיון שעבר שינוי רשות. והתוס' סבר דפעולת העירוב אחת היא – בעיו"ט ואינו יכול להיות מותר באמצע היו"ט.

יח.

בדרבנן הקילו

אך נראה להוכיח בדעת הדרישה, שלא למד כן בדברי הר"ן:

בדין מי שלא עירב שאסור לו לבשל גם לאחרים, כתב הב"י: "מ"ש רבינו שהטעם שאסור לבשל לאחרים אפי' בביתם הוא מפני שאין העולם יודעים שהוא לאחרים. אינו נראה דמה יודעים העולם אם זה עירב או לא עירב ועוד שאפי' אם

(59) ויש לציין, שלפי"ז נעשה מותר בעירוב, רק משעה שאכל על שלחן בעה"ב ולא קודם לכן, כמו הנדון דהר"ן בקמח האסור.

בדין אורח בעירוב תבשילין

יודעים שלא עירב כיון שאינו מבשל בביתו אלא בבית אחרים הא מוכחא מילתא דלאחרים הוא מבשל, אלא הטעם הוא מפני שכיון שלא עירב הוא נאסר לאפות ולבשל כלל לא לו ולא לאחרים כשם שאסור לבשל מיו"ט לחול לא לו ולא לאחרים".

היינו, דחלק על דברי הטור, שטעם האיסור למי שלא עירב לבשל לאחרים הוא משום מראית עין, וסבר שטעם האיסור הוא מפני שהוא נאסר, וכיון שכן אסור לו לבשל כלל גם לא לאחרים.

אך בדרישה⁶⁰ דחה דברי הב"י, ש"מסתמא כיון שמבשל לאחרים מטיא לי' הנאה מיני' והוי כשכירו ולמה יהא אסור". כלומר, שאי"ז שאופה ומבשל לאחרים בחינם, אלא עבור טובת הנאה כל שהיא וא"כ "לא יהא אלא שכירו שלא עירב וכי לא יכול לבשל לבעליו". והיינו, שדעת הפרישה ששכירו ולקיטו יוצאין בעירוב⁶¹, וה"נ סבר למימר, דכיון שעושה מעשה עבורו תמורת שכר, נעשה כ'שכירו ולקיטו', ובשעה זו טפל אליו ויוצא בעירובו.

היוצא מדבריו, שאף שרק באמצע יו"ט נעשה שכירו, כשביקש ממנו לבשל עבורו, ה"ה טפל לבעה"ב ויוצא בעירובו. ונמצא, שהדרישה סובר שלא רק המקנה קמחו לאחרים, יכול הקמח שהיה אסור בתחילת היו"ט – להיות מותר בחצי היו"ט האחר, כיון שעבר רשות, אלא גם אדם שנעשה באמצע היו"ט טפל לאדם שעירב, אף שע"ע לא היה יוצא בעירובו, משעה זו ה"ה יוצא בעירובו. וה"נ גבי אורח שאוכל הסעודה אצל בעה"ב, הרי בשעה זו הו"ל להיות מבני ביתו וליפטר בעירובו.

אלא, שעדיין יוקשה, לשיטת התוס', דפעולת העירוב היא רק בעיו"ט, ואם בשעה זו לא נעשה טפל ובטל לבעה"ב – אינו יכול לצאת בעירובו, מדוע סברין דפתורנו הוא, שיקנה קמחו לאחרים (והתוס' עצמם מפרשים בגמרא באופן אחר), וקשיא קושיית התוס', ד'מה מועיל הקנייה לאחרים' והרי כבר נאסר קמחו מעיו"ט?

הנה תי' ע"ז הרשב"א⁶² וז"ל: "אלא הא קשיא לי לכשתמצא לומר דהוא וקמחו נאסר כי מקנה קמחו לאחרים אמאי שרי הא כבר נאסר קמחו והרי הוא

(60) סתקכ"ז סק"ו.

(61) וראה במאמר שהשיג עליו בזה. וראה גם בבית"ל. ואכ"מ.

(62) בחידושי על אתר.

קובץ הלכה באתרא דרב

כמוהו והיאך יהא מותר לחצי יום טוב אדרבא הל"ל שיהא קמחו כבעליו וכנין שאמרו בעירובי תחומין . . וי"ל דלגבי הא נמי היקלו בעירובי תבשילין כיון שאינו אלא להיכרא בעלמא או לכבוד שבת או לכבוד יום טוב וכיון שהחמירו עליו כל כך שאסרו הוא וקמחו בעודו שלו שפיר דמי". כלומר, דכיון שעירובי תבשילין הוא תקנת חכמים להיכירא דהאדם, ואינו איסור ממש, הקילו חכמים בו שאע"פ שקמחו נאסר, יוכל להיות מותר לחצי יום טוב.

ונמצא, שאף שלהר"ן יש מקום לומר שבאמצע יו"ט יכול לסמוך על שולחן בעה"ב ולהיות טפל לעירובו – אין הכרח מזה להלכה, לדעת הרשב"א ודעמיה, ולסברת התוס', כנ"ל.

י"ט.

עירוב לאשה שהדליקה נרות

ואולי יש לתלות בזה ג"כ מחלוקת המשנ"ב והכף החיים, גבי עשיית עירוב תבשילין עבור נשים שקיבלו עליהן כבר יו"ט.

כתבו האחרונים⁶³, דאסור להניח עירוב תבשילין ספק חשיכה 'אם קיבל עליו שבת'⁶⁴, כגון שאמר ברכו⁶⁵, ולפי"ז כתב בביה"ל⁶⁶ "עיין מ"ב לענין אם קיבל עליו יו"ט . . ולכאורה אם הנשים הדליקו נר יו"ט שוב א"א לעשות עירוב בשבילן, אף שהוא עדיין יום, שכבר קיבלו עליהם יו"ט, ומשמע לכאורה שם דבהדלקת הנרות יש לו דין קבלה של ציבור⁶⁷ מאחר שכן המנהג עי"ש . .".

63) מ"א סי' תקכז סק"א. דלא כהט"ז שם. וראה מ"ב שם (סק"ד) שכתב להקל, דהוא רק בקבלת ציבור שאמרו ברכו, אבל ביחיד שאמר ברכו – מותר (וקשה לשי', הא דנקט המ"א הל': 'כגון שאמר ברכו'), וכתב להקל עוד, שמותר (בשעת הדחק) עד שיתפללו הציבור ערבית. אבל אדה"ז בשלחנו (ס"ט) פסק לחומרא, דכשרוב הציבור אמרו ברכו – אסור, 'ואין צריך לומר' כשקיבל על עצמו ביחיד יו"ט, שהתפלל ערבית.

64) צ"ע מדוע נקט הל' 'קיבל עליו שבת', והרי הכא קאי בעירוב תבשילין שמניחו בערב יו"ט? וכתב הפרמ"ג (משבצות זהב סק"ג) "מה שכתב שבת היינו יו"ט". ואולי פי' 'שבת' – היינו שביתה ממלאכה. וצ"ע.

65) אבל כשלא קיבל עליו שבת – הגיה הרמ"א ב'מפה' (ע"פ המרדכי), ד"מותר להניח עירוב זה אפילו ספק חשיכה".

66) ד"ה ספק חשיכה.

67) ולשי' אדה"ז הנה (נוסף ע"ז שסבר שאי"צ בקבלת ציבור, כדלעיל הע' 43) פסק (סי' רס"ג קו"א סק"ז) ד"אין ציבור לנשים". ולפי"ז אין מקום לספק שהסתפק בביה"ל שם בסופו, ד"אף אם נאמר דאשה דרכה לקבל אף ביו"ט בהדלקתה מ"מ ביו"ט אפשר דאין בזה רק דין קבלת יחיד כיון שאין מדליקין

בדין אורח בעירוב תבשילין

והיינו, דהשווה הדלקת נרות יו"ט של אשה, לאמירת הצבור ברכו, שעניינו הוא – קבלת יו"ט, ואשר לפי"ז לאחר שהדליקה האשה נרות יו"ט, אינה יכולה לעשות עירוב.

אך בדבריו אלו נקט הל' "א"א לעשות עירוב בשבילן", הנה כי כן, דסבר דאדם שבזמן שנכנס יו"ט לא היה לו עירוב, אינו יכול להיות מותר לחצי יו"ט ע"י שבתוך יו"ט יכנס לעירוב. ולכן הני נשי שהדליקו נרות, כיון שבזמן שנכנס יו"ט (להן) היו אסורות, "א"א לעשות עירוב בשבילן", כיון דא"א להן להיות מותרות אח"כ ע"י עירוב של אחר, באמצע יו"ט. ואף דמיירי במי שעושה עירוב רק עבורן, הה"נ בבעה"ב שעושה עירוב לעצמו ובכך פוטר הנשים שהדליקו.

אמנם, בכף החיים⁶⁸ כתב: "ואם הוא אמר ברכו כלומר קיבל יו"ט ויש אחרים שעדיין לא אמרו ברכו יכול לומר להם שיערבו לו". ולדידי' גם אחרי שחל אצלו יו"ט יכול להצטרף לע"ת שעשה אחר. והה"נ לעניננו באורח להצטרף באמצע יו"ט לע"ת שעשה בעה"ב בערב יו"ט.

[ולהעיר ממ"ש בענין זה⁶⁹ בשו"ת הר צבי⁷⁰ ע"ד הערתו של הרב מראדין הגר"ס קופשטיין, שהמערב עירובי חצרות בשביל כל העיר, יזהר להקדים ולערב, שמא יש נשים שכבר הדליקו נר של שבת וממילא קבלו שבת ולא יועיל העירוב עבורם וממילא מתבטל העירוב גם בשביל אחרים. ואמר שהעיר הערה זו להגאון בעל המשנה ברורה, והשיב לו שזוהי הערה חזקה].

וממשיך שם 'ונ"ל ללמד זכות על אלה שלא נזהרים בזה' ומאריך הרבה ומסיים: "ולפי"ז אפילו להאוסרים עירובי חצרות אם קבל עליו שבת, הוא רק במערב בעצמו. . אבל לאחרים שעדיין לא קבלו את השבת מותר לערב. . בשביל זה שקבל כבר שבת".

[עכ"פ ע"פ כהנ"ל נמצא שאין להקל לערב עירובי תבשילין בין השמשות

בשעה אחת".

68) או"ח סי' תקכז סק"י. ועיי"ש שמציין למש"כ בשו"ע בהלכות שבת סרס"ג סי"ז שיש אומרים שמי שקיבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה. וראה בשו"ת באר משה ח"ג סצ"ה.

69) רק גבי עירוב חצירות. ולפי מה שמסיק שם שטעם האיסור לערב בעצמו לאחר שקיבל עליו השבת הוא משום מלאכת מתקן, אך לא מצד העירוב, ולפי"ז יל"ע אם הוא הדין לעירוב תבשילין. וראה מ"ש בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' עד) בחילוק בין ע"ח לע"ת. עיי"ש.

70) או"ח ב סי' טו.

קובץ הלכה באתרא דרב

(כפי שנוהגים רבים), דמסתמא האשה הדליקה נר כבר, ונכנס לספק אם יוצאת בעירובין].

כ.

למעשה

לאחרי כהנ"ל, נראה לומר הדין לענין מעשה גבי אורח:

אף שלכאורה נראה שלשי' אדה"ז אין מועיל שיאכל על שלחן בעה"ב בשבת או ביו"ט רק בעיו"ט, עדיין י"ל, דעדיף שלא להיכנס לספק בענין זה, אם אוכל על שלחן בעה"ב בעיו"ט, ולכן כדי לצאת מידי הספק, יש לו לעשות את בעה"ב שליח עבורו, וכך יפטר מידי הספק.

אך כשפסק אדה"ז גבי מינוי שליח לענין זה דעירוב תבשילין, הוסיף על המילים "יצוה לאחרים שיערבו". ששלוחו של אדם כמותו, הוסיף ע"ז: "(שיערבו. . .) משלו". וע"כ בכדי שיהיה בעה"ב שליח של אורחו לזכותו בעירובו, יזכה לו חלק מהעירוב ע"י אחר, ועי"ז יהיה זה 'משלו' של האורח (ואי"צ לזה שיעור).

[ומה שהוסיף רביה"ז גם המילים "(שיערבו) בתוך ביתו" – דוחק קצת לומר שנתכוון בדוקא שצריך שיהיה בתוך ביתו, דהוא חידוש גדול, ולא אישתמיט שום פוסק לומר כן. ואולי לאו דוקא הוא. ועצ"ע].

כא.

לחיות משיח

ומכיון דאתינן להכי, דעסקינן בדיני עירוב תבשילין, שענינם הכנת עניני השבת כבר קודם השבת, ולאור הוראת כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א "לחיות עם משיח", ושזהו ה'שער' לכל עניני העבודה, וכידוע מ"ש כ"ק אד"ש גבי מי שרואה את המלה 'מקץ' ומיד חושב הוא על 'קץ הימים' ו'קץ הימין', נסיים במ"ש כ"ק אד"ש מה"מ לתלמידי תו"ת⁷¹:

"אין דערויף קומט נאך צו אז די הכנה צו שבת הויבט זיך אן פון יו"ט, ווי מ'זאגט אין דעם נוסח פון "עירוב תבשילין" אז מ'גרייט צו ביו"ט די ענינים פון שבת. . . זאל אזוי אויך זיין אין די לעצטע טעג פון גלות, אין דעם "ערב" פון

(71) נדפס בלקו"ש חי"ז (בהוספות, עמ' 9-458).

בדין אורח בעירוב תבשילין

"זמן חרותנו" פון דער גאולה האמיתית והשלימה, אז מ'זאל שוין האבן צוגעגרייט די אלע ענינים פון דער גאולה בשמחה ובטוב לבב, און אין אן אופן של חירות אמיתית⁷².

[בתרגום חפשי: בזה מתווסף, שההכנה לשבת מתחילה כבר מיו"ט, כפי שאורים בנוסח של "עירוב תבשילין" שמכנים ביו"ט את הענינים של שבת . . שיהיה כך בימים האחרונים של הגלות, ב"ערב" של "זמן חרותנו" של הגאולה האמיתית והשלימה, שכבר יכינו את כל הענינים של הגאולה בשמחה ובטוב לבב, ובאופן של חירות אמיתית].

ונוסיף ע"ז ע"ד הדרוש ו"אין משיבין על הדרוש", אשר כל בנ"י אורחים הם אצל הקב"ה, ובכדי שיוכלו לצאת בעירובו של בעה"ב – בעה"ב האמיתי של העולם הוא הקב"ה – ולעשות המלאכות ביו"ט, ש"יוכלו לקבל אור פני ה' שיאיר אליהם", צריכים בעיו"ט לאכול על שלחן בעה"ב מ'עיסתו ותבשילו', מהמאכלים הגורמים תענוג כביכול אצל הקב"ה, ש"מתענג בעבודתם של צדיקים".

ועכ"פ – באם לא עשו מחמת ששכחו מרוב טירדות הגלות, ה"ה יוצאים בעירובו של "גדול העיר", גדול עולמים זה הקב"ה, שמערב עבור כלל ישראל, והקב"ה עוזרו לעשות העבודה הנדרשת, שתגרום ותביא תיכף ומיד ממש, את הגאולה האמיתית והשלימה שאין אחריה גלות, בהתגלות מלכנו משיחנו, מיד ממש.

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת אליהו ציון בן הרה"ח הרה"ת חנני' ז"ל

ניאזוף

נפטר ז"ך ניסן תשע"ג

תנצב"ה

(72) ומצינו כע"ז בנצח ישראל למהר"ל פמ"ו.